

dovinskimi raziskavami še potrebno odgovoriti. Protireformacija je s tem simpozijem nehala biti tabu tema, saj je simpozij dokazal, da je o njej že mogoče normalno diskutirati.

Simpozij je tudi jasno pokazal, da med reformacijo in protireformacijo ni ostre cezure, da je obstajala določena notranja kontinuiteta, ki je po svoje tudi doprinesla k uspehu protireformacije, in da sta tako reformacija kot protireformacija ustvarili novo kulturo, ki je v naslednjih stoletjih povezovala notranjeavstrijske dežele. Dediči te kulture smo prebivalci teh dežel in simpozij je pokazal, da nam omogoča, da se sicer v različnih jezikih na njenih osnovah lahko tudi danes sporazumevamo.

Na celotnem simpoziju so sodelovali slovenski strokovnjaki in s svojimi referati brez izjeme pokazali zelo visoko raven védenja o obdobju, ki tudi tukaj ni uživalo naklonjenosti. Zahvala organizatorjem na koncu ni bila prazna beseda, tukaj pa je prav, da omenimo predvsem dr. Franceta Dolinarja, ki je bil eden prvih pobudnikov tega simpozija in je tudi vsestransko pripomogel k njegovemu uspešnem poteku.

Vinko Rajšp

MEDNARODNI KULTURNOZGODOVINSKI SIMPOZIJ MODINCI 1992

Rogaška Slatina, 1.–4. julij 1992

Letošnji simpozij Modinci (Mogersdorf), že 23. po vrsti, se je odvijal v Kristalni dvorani Zdraviliškega doma v prijaznem zdraviliškem okolju Rogaške Slatine. Simpozij bi moral biti tukaj že v lanskem juliju, vendar zaradi vojnih dogodkov njegova izvedba ni bila mogoča.

Tudi letos, kot že tolikokrat prej, so se zbrali zgodovinarji iz Avstrije (uradno sodelujeta deželi Štajerska in Gradiščanska, vendar je avstrijska delegacija nekako vsedrjavna), Madžarske (uradno je zastopana Železna županija, vendar je tudi tu udeležba na državni ravni), Hrvaške in Slovenije. Zadnji dve sta tokrat prvič nastopili kot samostojni državi, kar je bilo med udeleženci zelo toplo sprejeto, žal pa so vojni dogodki na sosednjem Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini vplivali na razpoloženje udeležencev, še posebej v vrstah hrvaških kolegov, od katerih so nekateri pripotovali v Rogaško Slatino s precejšnjimi težavami.

Tema simpozija je bila Meščanski svet na panonskem območju med 1867 in 1914. Kot že doslej, je vsaka od sodelujočih dežel imela po dva referata, dežela prirediteljica pa še uvodni referat. Simpozij se je pričel v sredo 1. julija popoldan s slavnostno otvoritvijo in pozdravnimi govori visokih predstavnikov posameznih dežel oz. držav; s slovenske strani je simpozij pozdravil minister za kulturo Borut Šuklje.

Uvodno predavanje, v katerem je predstavila razvoj statutarnih mest na slovenskem Štajerskem v letih 1869–1910, je podala **Jasna Fischer**. Na obravnavanem ozemlju je imelo pred prvo svetovno vojno osem krajev mestne pravice, od teh pa so imela le tri mesta (Maribor, Celje, Ptuj) lastne statute. Referentka je opravila zelo temeljito analizo podatkov petih ljudskih štetij v času 1869–1910 za omenjena tri statutarna mesta in je prebivalstvo razdelila v štiri širše skupine. Njene ugotovitve in primerjave kažejo na relativno zaostajanje štajerskih mest v procesu urbanizacije in v razvoju industrializacije glede na druge dežele slovenskega narodnostnega ozemlja, zlasti v primerjavi s Kranjsko in Primorsko, delno tudi s Koroško.

Po tem uvodnem delu so si udeleženci ogledali Muzej grafične umetnosti, ki deluje v okviru Zdravilišča Rogaška Slatina in ima lepo zbirko grafik 16. do 19. stoletja. Sledil je slavnostni sprejem in banket, ki sta ga za člane simpozija priredila predsednica Skupščine občine Maribor in rektor mariborske univerze, ki je bila organizatorica simpozija. Goste je še posebej navdušil klavirski koncert mlade 12-letne Mariborčanke Nataše Majer.

Naslednja dva dneva se je zvrstilo deset referatov, vrsta diskusij in poldnevna ekskurzija.

Štajerski referent **Roman Sandgruber** (sicer profesor v Linzu) je bil odsoten; njegov referat je prebral Gerhard Pferschy, namesto napovedanega Otta Kolleritscha pa je imel referat Othmar Pickl iz Gradca. Sandgruberjev referat Podjetniško meščanstvo v Avstriji na prelomu stoletja je temeljil na zanimivih virih o meščanskem življenju v 19. stoletju, ki je mnogokrat skušalo posnemati življenje plemstva. Avtor je obžaloval, ker v virih manjkajo zlasti podatki za srednje in male podjetnike, marsikdaj je probleme pomanjkanja virov reševal z biografsko metodo, opozoril pa je tudi na posebno vrsto virov, na testamente, ki omogočajo vpogled v premoženjsko stanje. Proučil je tudi vlogo tujcev, zlasti Židov v obravnavanem obdobju.

Othmar Pickl je svoj referat posvetil stoletnici ustanovitve zgodovinske deželne komisije za Štajersko, ki je imela nalogo zbiranja virov in ukvarjanja s fundamentalnimi raziskavami štajerske deželne zgodovine. Avtor je posebej naglasil zasluge nekaterih posameznikov, članov te komisije, kot je bil Joseph Zahn. Po začetnem desetletnem uspešnem delovanju so komisiji mandat podaljšali, tako da je postala stalna ustanova. K tej tematiki naj opozorimo, da je izšel zbornik 100 Jahre Historische Landeskommission für Steiermark, ki ga je uredil O. Pickl.

Iz Gradišćanske je nastopil najprej **Hans Chmelar** iz Eisenstadta (Železno) s temo Vloga zdravilnega vrelca in železnice pri razvoju meščanske družbe na primeru Sauerbrunn. Njegove ugotovitve ne prinašajo kakih nepričakovanih rezultatov, saj je marsikatero zdravilišče v monarhiji imelo podoben razvoj, tudi naša Rogaška Slatina ali Bled. Drugi član gradišćanske delegacije **Michael Martischnig** iz Mattersburga (Martštof) je govoril o družtvih kot nosilcih meščanskega kulturnega in družbenega življenja v nekadanji zahodni Ogrski na prelomu stoletja. Referent, ki se tudi sicer veliko ukvarja s kulturno zgodovino, je prikazal razne vrste društev, od dobredelnih, gasilskih, gospodarskih, športnih, glasbenih do židovskih in drugih, ki so delovala na zahodnem Ogrskem. Prikazal je, kako so se financirala, katere sloje so zajemala, kako so se diferencirala po spolu itd. Martischnig je že leta 1982 objavil knjigo Vereine als Träger von Volkskultur in der Gegenwart am Beispiel Mattersburg.

Oba madžarska referenta sta bila iz Budimpešte. Prvi, **Gábor Gyáni**, je govoril o vlogi industrijskega kapitalizma v razvoju mest v Transdanubiji. Tema je bila zelo široko zastavljena, med drugim je avtor razmišljal o tem, ali sta bili urbanizacija in industrializacija v Prekodonavju res zelo tesno povezani, kdo so bili največji davkoplačevalci, koliko se ima hitra urbanizacija zahvaliti naraščajoči moči industrijskega kapitala, kakšen gospodarsko-političen vpliv je dosegla družba modernih podjetnikov itd. Primerjal je tudi razvoj nekaterih podeželskih mest z razvojem Budimpešte. Drugi madžarski zgodovinar **Gyula Benda** se je predstavil s referatom Otok ali tujek – pomeščanje malih mest v Prekodonavju od druge polovice 19. stoletja do prve svetovne vojne. Opozoril je na velike razlike med t.i. malimi mesti (kamor je štel tudi nekatere trge v Prekodonavju) na eni strani, ki so veljala za zaprta, agrarna središča in ki jih je železnica odrezala od glavnih prometnih poti in so zato gospodarsko nazadovala, z mesti v veliki madžarski nižini (Alföld) na drugi strani, ki pa so se v istem času zelo razvila.

Hrvaško sta zastopala **Božena Vranješ-Šoljan** in **Igor Karaman**, oba iz Zagreba. Prva je govorila o deležu meščanstva v upravnih telesih severne Hrvaške pred prvo svetovno vojno. Naglasila je, da se je še v devetdesetih letih 19. stoletja režim naslanjal na tujo aristokracijo in onemogočal vzpon hrvaškega meščanstva, vendar se je ob koncu 19. stoletja stanje bistveno spremenilo, povečala se je vloga domačih meščanskih podjetnikov, tako industrijske kot trgovske buržoazije, plemstva, visokih uradnikov, višje duhovščine. V začetku 20. stoletja je industrializacija na severnem Hrvaškem napredovala, delež vodilnega meščanskega sloja pa je bil velik tudi v upravnih telesih oziroma županijskih skupščinah.

Igor Karaman je prikazal razvojne etape in značilnosti meščanstva na Hrvaškem od dualizma do 1918. Opozoril je na dejstvo, da je dosedanja historiografija premalo upoštevala razmerja družbenih tokov pri oblikovanju nacionalnega gibanja. V letih po nagodbi so bili dani pogoji za širše povezovanje hrvaških dežel, vendar so vladajoči krogi hoteli ohraniti zaprtost v regionalne okvire in podpirali tesno zvezo z Ogrsko. Šele ko je ob prelomu stoletja podjetništvo napredovalo, je prišlo do oblikovanja naprednejših gospodarskih tendenc, kar se je odrazilo v nacionalnem gibanju v letih 1903/4.

Slovenska strokovnjaka **Vasilij Melik** in **Janez Cvirn** sta obravnavala problematiko meščanstva na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja in v začetku 20. stoletja z različnih aspektov. Vasilij Melik je na zelo zanimiv način prikazal kulturno orientacijo slovenskega meščanstva okrog leta 1910. Opisal je tedanje razmere v šolstvu, opozoril na takratno časopisje, na društveno in gledališko dejavnost, poimenovanje cest in ulic v Ljubljani in še na marsikaj. Zelo originalna je bila avtorjeva ideja, da je na podlagi ohranjenih knjižnic svojih staršev, zbirke t.i. reklam (založba Reclam), sklepal na to, kaj so v obravnavanem času ljudje radi brali. Med drugim je ugotovil, da je bila zelo popularna ruska in skandinavski literatura.

Mladi slovenski zgodovinar Janez Cvirn se je predstavil s temo Urbanizacija ter njeni vplivi na socialno in nacionalno strukturo Celja v letih 1867 do 1914. Dotlej provincialno mesto Celje je namreč proti koncu stoletja pričelo postajati eno najpomembnejših industrijskih središč na Slovenskem. Hitreje od samega mesta so rasla naselja v ožjem obmestnem pasu, kjer je nastala državna cinkarna že v sedemdesetih letih in Westrova tovarna emajlirane posode v devetdesetih letih, vendar pa je mesto še dalje ohranjalo tudi obrtniško-trgovski značaj. Industrializacija je po avtorjevih ugotovitvah vplivala na socialne in nacionalne spremembe. Neugodna nacionalna struktura se je v osemdesetih letih izboljšala zaradi dotoka slovenskega prebivalstva iz okolice, ustanavljanje posojilnic je vplivalo na krepitev slovenskega meščanstva, ki je bilo tudi nosilec nacionalnega gibanja. Štajerski Nemci so sicer bili, kot je menil avtor, dominantna skupina še v 19. stoletju, vendar so se vedno bolj umikali v svoj krog.

Diskusija je bila ob nekaterih referatih precej živahna, diskutanti so sprožili vrsto vprašanj in želeli pojasniti npr. glede meščanstva v Vojni krajini, glede Židov na Štajerskem, obenem pa so ugotavljali določene skupne značilnosti v razvoju posameznih delov monarhije.

Udeleženci simpozija so v četrtek, 2. julija popoldan bili na zanimivi ekskurziji in obiskali grad Podsredo, Bistrico ob Sotli in Olimje pod strokovnim vodstvom umetnostnega zgodovinarja Ivana Stoparja.

Po končanem petkovem popoldanskem zasedanju je bil z zaključnimi govori predstavnikov posameznih dežel simpozij sklenjen. S problematiko meščanstva v panonskem prostoru v 19. stoletju so se ukvarjali simpoziji v Modincih (1989), v Köszegu (1990) in opisani v Rogaški Slatini. Opravljeno je bilo veliko dela, problemi so bili osvetljeni z različnih strani, upoštevan je bil tako gospodarski kot kulturni razvoj, razvoj prebivalstva, vloga društev itd. Tokrat je tudi večina referentov poslala svoje povzetke, ki so bili prevedeni in dani udeležencem že ob prihodu. Želimo si še, da bi bili referati čimprej objavljeni v zborniku, žal pa redno izhajanje zbornika Modinci-Mogersdorf zelo kasni in tako rezultati simpozija ne pridejo dovolj do izraza.

Ob koncu naj povemo, da je bila organizacija simpozija vzorna, prav tako prevajanje in hotelske usluge. Nekateri kolegi so obžalovali, da je bil simpozij skrajšan za en dan, saj je tako mednarodno srečanje nenazadnje namenjeno tudi medsebojnim neformalnim strokovnim razgovorom, za te pa je bilo ob tako bogatem in pestrem programu skoraj premalo časa.

Olga Janša-Zorn

DNEVI PRAŠKE ZGODOVINE V MÜNSTRU

Münster, 20.–24. maj 1992

Sončne in soparne študijske dneve na Westfälische Wilhelms-Universität v Münstru je v teh dneh popestril obisk delegacije zgodovinarjev praške Karlove univerze. Šest profesorjev stare praške univerze se je odzvalo povabilu tukajšnjega oddelka za zgodovino in historičnega seminarja. Gre za prvo tovrstno srečanje po drugi svetovni vojni. Njegovi organizatorji so izrazili predvsem željo po tesnejšem znanstvenem sodelovanju obeh univerz ter ponudili tudi pomoč pri reorganizaciji študija na Karlovi univerzi. Kot zanimivost naj še dodam, da obe mesti zgodovinsko povezuje začetek in konec tragične in dolgotrajne tridesetletne vojne. 1618 je prišlo v Pragi do znamenite praške defenestracije, 1648 pa je bil v Münstru sklenjen westfalski mir.

Predavanja čeških gostov so bila v prostorih Inštituta za primerjalno zgodovino mest (Institut für vergleichende Städtegeschichte). Udeležili so se jih predvsem profesorji oddelka za zgodovino in le skromna peščica študentov. Študentje torej niso pokazali posebnega zanimanja za praške zgodovinarje. Poleg tega jih je nekaj prišlo samo zaradi predavanja prof. dr. Josefa Petraña o »vsakdanjem življenju na Češkem v 17. in 18. stoletju«, ki pa je na njihovo veliko razočaranje odpadlo, saj se prof. dr. Petraň srečanja v Münstru žal ni mogel udeležiti.

Po pozdravnih govorih dekana oddelka za zgodovino prof. dr. Elmarja Schwertheima in direktorja historičnega seminarja prof. dr. Petra Johaneka smo najprej lahko prisluhnili dvema predavanjima o reki Labi in čeških deželah od 13. do 20. stoletja. Laba je predstavljala eno najpomembnejših plovnihi poti v Evropi. Živahna transkontinentalna trgovina je imela velik pomen tako za češki kot za nemški prostor. Laba je igrala posredniško funkcijo med Prago in Hamburgom, hkrati pa je razmejevala dva evropska gospodarska sistema. Predavanje sta si razdelila dr. Jaroslav Cechura in dr. Ivan Jakubec. Prvi predavatelj je zajel čas od prvih omemb trgovanja po reki v 11. stoletju do konca 18. stoletja, drugi pa je orisal zgodovino Labe v 19. in 20. stoletju.

Zelo zanimivo je bilo predavanje dr. Zdeněka Jindre o poslovnih povezavah firme Friedrich Krupp s Habsburško monarhijo 1840–1918. Predavanje, ki ga lahko uvrstimo v sklop t.i. zgodovine podjetnikov in podjetništva, je dr. Jindra vzorno pripravil. Temeljilo je predvsem na arhivskih podatkih arhiva firme Krupp. Avtor je upravičeno opozoril, da je bil obravnavani čas predvsem čas železnice in parnikov in to je igralo veliko vlogo tudi pri sponobnem in uspešnem podjetniku Alfredu Kruppu (sin Fridericha Kruppa, ki je leta 1812 firmo ustanovil). Alfred Krupp je v Habsburško monarhijo namreč izvažal predvsem dele za lokomotive in parnike. Manj uspeha je imel z izvozom topov. Domači trg z orožjem v monarhiji je namreč navkljub močni Kruppovi konkurenci uspela obdržati Škoda.

Naslednji dve predavanji (prof. dr. Zdeněk Kárník: »Dve ruski revoluciji in samostojnost Češkoslovaške« in dr. Drahoš Jančík: »Slovaško avtonomistično gibanje 1918–1938«) sta bili suhoparni, nekoliko staromodni in okorno izvedeni. Okoli Kárníka so se vile nevidne meglice stare marksistične ideologije, Jančík pa je slabo obvladal nacionalne probleme v Habsburški monarhiji, ki jih je skušal orisati v uvodu.

Zbrano občinstvo je nato z odličnim predavanjem »sen in travma socializma« prijetno presenetil dr. Jan Měchýř. Predavanje je prevečala avtorjeva emocionalna samoprizadetost in s tem je njegova pripoved samo še pridobila na povednosti. V predavanju je izpostavil nekaj temeljnih napak socializma in jih ponazoril s konkretnimi primeri. Poudaril je, da je bila največja napaka in hkrati samomorilska poteza socializma ta, da je na piedestal povzdignil navadne delavce v tovarnah oz. rudnikih, pozabil oz. slabo plačal pa je znanstvenike in umetnike. Centralistično vodeno sociali-